

NATALIA DŁUGOSZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Filologii Słowiańskiej

O wyrazach złożonych z komponentem *apm-* w języku bułgarskich mediów

Słowa kluczowe: złożenia; komponent *apm-*; język bułgarski; język mediów

Key words: compound words; component *apm-*; Bulgarian media language

W niniejszym artykule poddaję analizie wyrazy złożone z pierwszym komponentem *apm-* w języku bułgarskim. Rozpatruję je w ujęciu dyskursywnym, tj. w analizie uwzględniam użycie wyrazów w tekstach konstytuujących medialny dyskurs publicystyczny. Jako materiał źródłowy posłużyły mi teksty prasowe, głównie w wersji elektronicznej. Źródło ekscerpcji stanowią zarówno gazety codzienne, tygodniki i miesięczniki, jak i elektroniczne portale informacyjne. Są one zróżnicowane światopoglądowo, różni je stopień społecznego zasięgu, a także sposób funkcjonowania na rynku prasowym. Pełny wykaz tytułów tekstów prasowych (wraz ze wskazaniem nazwy publikatorów, z których zostały zaczerpnięte) objętych analizą zamieszczam na końcu artykułu. Wykorzystany tutaj materiał to jedynie wybór kontekstów z korpusu tekstów, który został stworzony na potrzeby niniejszego badania i obejmuje ok. 200 użyć. Konteksty pochodzą głównie z prasy wysokonakładowej.

W odczytaniu i rozumieniu bułgarskich rzeczowników złożonych z pierwszym komponentem *apm-* decydującą rolę odgrywają już nie tylko relacje for-

malno-semantyczne, ale zależności słowotwórczo-semantyczne rozumiane w perspektywie kognitywno-komunikacyjnej, tj. obejmujące zarówno: sposób, w jaki elementy składowe wyrażenia językowego biorą udział w konstytuowaniu jego znaczenia, udział schematu konstrukcyjnego w tworzeniu, odczytaniu i rozumieniu derywatu oraz udział szeroko rozumianego kontekstu w pozyskiwaniu jasności komunikacyjnej wyrażenia. Derywaty tego typu są często używane w medialnym dyskursie publicystycznym. Wiele z nich to struktury o stosunkowo ustabilizowanym znaczeniu, prymarne dla języka angielskiego i sekundarne, tj. zapożyczone (najczęściej poprzez kalkowanie całych konstrukcji) dla języka bułgarskiego, np. *артакадемия* (ang. *art academy*), *артгалерия* (ang. *art gallery*), *артдилър* (ang. *art dealer*), *арткино* (ang. *art cinema*), *артпроект* (ang. *art project*), *артцентър* (ang. *art centre*) i wiele innych. Strukturalnej tożsamości konstrukcji najczęściej towarzyszy zbieżność semantyczna i konceptualna. Jednak seria złożzeń z komponentem *арт-* stale się rozrasta, obejmując już nie tylko struktury sekundarne o charakterze internacjonalnym. W bułgarskim medialnym dyskursie publicystycznym coraz częściej odnotowuje się złożenia, które powstały na gruncie języka bułgarskiego. Wiele z nich ma charakter okazjonalny. Często są to struktury niedookreślone semantycznie i trudno interpretowalne poza granicami tekstu. Zanim jednak przystąpię do kontekstowej analizy wybranych przykładów, warto przyjrzeć się próbom semantycznego zdefiniowania komponentu *арт-* w bułgarskiej literaturze fachowej oraz w opracowaniach leksykograficznych.

Cwetanka Awramowa przyznaje komponentowi *арт-* status radikso-*idu*, który wnosi znaczenie ‘артистичен, който се отнася до артист’ oraz podaje następujące przykłady: *артклуб* ‘артистичен клуб’, *артперсона* ‘артистична персона, артист’, *артскандал* ‘скандал в артистични среди’, *артсреди* ‘артистични среди’, *артталант* ‘артистичен талант’ (Аврамова 2003: 159). Jednocześnie wydziela grupę złożzeń z komponentem *арт*, traktowanym jako samodzielny leksem, wnoszący znaczenie ‘който се отнася до изкуство’, np.: *артгалерия*, *арттерапия*, *артакадемия*, *арткласация*, *артолимпиада*, *артрубрика* itd. (Аврамова 2003: 159, 173). Podział ten uważam za nieprzekonujący. Wiele z wymienionych w grupie drugiej derywatów można by przecież wyjaśniać za pomocą parafrazy słowotwórczej z przymiotnikiem *артистичен* i odwrotnie, derywaty wymienione w pierwszej grupie zawierają sem ‘който се отнася до изкуството’,

który przecież jest wpisany w znaczenie przymiotnika *армистичен*. Z kolei autorzy opracowania *Българска лексикология* (skrót БЛЛ) wzmiankują o derywatach złożonych z komponentem *apm-* umieszczając je w grupie compositów, z pierwszym internacjonalnym członem obcym, będącym „pełnoznacznym wyrazem”.

Charakterystyki komponentu *apm-* zawarte w słownikach języka bułgarskiego oraz w БЛЛ są jeszcze bardziej lakoniczne i ogólnikowe. *Apm-* traktowany jest jako „първа съставка в сложни думи” (РЧДБЕ 2000: 87), „първа съствана част на сложни думи” (РНДБЕ 2010: 46), „интернационален елемент” (БЛЛ 2013: 304). Zgodnie z definicjami leksykograficznymi komponent *apm-* wnosi znaczenie: „означава отношение към изкуство” (РЧДБЕ 2000: 87), „който се отнася до изкуство; художествен, артистичен” (РНДЗБЕ 2003: 29; РНДБЕ 2010: 46) oraz wskazuje się na jego pochodzenie od łac. *ars, artis* ‘sztuka’ (РЧДБЕ 2000: 87) lub w nowszych źródłach od ang. *art* ‘sztuka’ (РНДЗБЕ 2003: 29; РНДБЕ 2010: 46).

W analizach słowotwórczych podkreśla się bezpośredni formalno-semantyczny związek *apm* z przymiotnikiem *армистичен* oraz z obcymi rzeczownikami łac. *ars* i ang. *art*. W medialnym dyskursie publicystycznym mamy do czynienia z sytuacją głębokiej polaryzacji obu wyrazów bazowych. Zasadnicza trudność polega na tym, że struktura semantyczna, a tym samym struktura pojęciowa, której konkretyzację stanowią leksemy *армистичен* i *изкуство*, a tym samym także komponent *apm-* jest we współczesnym medialnym dyskursie publicystycznym, a nawet szerzej, we współczesnej kulturze, bardzo niejednorodna. Sztuka to przecież z natury pojęcie niezwykle trudno definiowalne i podlegające procesowi ciągłej redefinicji.

Ani zaproponowany przez C. Awramową podział, ani bardzo ogólne próby klasyfikacji i definicje znaczeniowe komponentu w opracowaniach fachowych i leksykograficznych nie pozwalają na dotarcie do wszystkich elementów znaczenia, jakie może wnosić komponent i tym samym nie wystarczają w konkretnej sytuacji komunikacyjnej do zaktualizowania znaczenia wielu derywatów. Badanie compositów z komponentem *apm-* w bułgarskim dyskursie publicystycznym ma zatem szansę dostarczyć nam wielu interesujących danych na temat schematu konstrukcyjnego tej grupy złożzeń oraz profili znaczeniowych, w jakich komponent ten występuje.

W niniejszym artykule podejmuję zatem próbę takiego opisu derywatów, który pozwoli na odtworzenie podstawy konceptualnej danego wyrażenia.

Kluczowe znaczenie ma w tym ujęciu rozumienie schematu słowotwórczego jako swego rodzaju schematu konstrukcyjnego, tj. „konwencjonalnie ustalonego wzorca, pozwalającego powiązać ze sobą złożenia struktur symbolicznych” (Langacker 2009: 227). Zgodnie z założeniami gramatyki kognitywnej R. Langackera „schematy konstrukcyjne są nabywane jako szkieletowe reprezentacje cech w procesie schematyzacji – wyabstrahowania z pojawiających się w komunikacji wyrażen. Raz przyswojony, schemat staje się wzorcem, który służy do tworzenia nowych wyrażen” (Langacker 2009: 227). Moim celem jest jednak nie tylko wyabstrahowanie schematu, ale także uzupełnienie schematu o aktualizujące się w określonych zdarzeniach użycia językowego dodatkowe (nowe) treści w tych zdarzeniach wyprofilowane. W tym kontekście szczególnie przydatne okazują się założenia kognitywnej semantyki encyklopedycznej, zgodnie z którą „znaczenie leksykalne jest wynikiem dostępu mentalnego do otwartego zbioru wiedzy, odnoszącego się do danego przedmiotu czy zjawiska” (Langacker 2009: 64). Ważne jest także założenie, zgodnie z którym „znaczenie encyklopedyczne powstaje w kontekście/ kontekstach użycia, tak że selekcja znaczenia encyklopedycznego odbywa się pod wpływem czynników kontekstowych” (Evans 2007: 141). Zintegrowaną metodologię badawczą, która uwzględni zarówno rezultaty analizy strukturalistyczno-semantycznej, jak i analizy konceptualnej derywatu w zdarzeniu użycia językowego zastosowałam już z powodzeniem do opisu polskich i bułgarskich złożen z komponentami *eko-/eko-*, *euro-/ewpo-*, *homo-/xomo-*, *gej-/zeÿ-* w medialnym dyskursie publicystycznym. Rezultaty badań oraz szczegółowe założenia badawcze, które stanowią podstawę teoretyczną także dla prezentowanych poniżej analiz omówiłam w monografii *O znakach ubezwłasnowolnionych – czyli o nowych polskich i bułgarskich compositach bezafiksalnych w medialnym dyskursie publicystycznym* (Długosz 2017: 83–118).

W bułgarskim medialnym dyskursie publicystycznym composita z *apm-* są licznie poświadczane i odnoszą się do różnych obszarów i wymiarów rzeczywistości, w tym przede wszystkim do różnych sfer ludzkiej działalności. Wśród poddanych analizie kontekstowej derywatów wyróżniam słownictwo, które grupuję umownie w kilka pól tematycznych: 1. Przestrzeń artystyczna rozumiana w ujęciu filozoficznym jako zbiór obiektów, ale także jako ogół relacji zachodzących między obiektami. Chodzi zatem o tworzoną przez człowieka przestrzeń, sprzyjającą rozwojowi wszelakiego rodzaju działalności

artystycznej, w tym także promowaniu sztuki. Przestrzeń tę ukazują zarówno w wymiarze fizykalnym jako konkretne miejsca, jak i w wymiarze psychospołecznym jako różnego rodzaju inicjatywy i przedsięwzięcia, umożliwiające ekspresję oraz zaspokojenie szeregu potrzeb duchowych i intelektualnych człowieka; 2. Człowiek związany ze sztuką – w tej grupie słownictwa znajdują się derywaty złożone, które oznaczają nie tylko artystów, czyli osoby będące twórcami dzieł artystycznych. Do pola leksykalno-semantycznego włączam wszystkie derywaty, odnoszące się do ludzi powiązanych w jakikolwiek sposób z działaniami artystycznymi lub ze sztuką; 3. Wszelkiego rodzaju wytwory ludzkiej działalności, nazywane za pomocą złożzeń z komponentem *apm-*. W końcu zajmę się także wybranymi przykładami compositów, powstałych na gruncie języka bułgarskich mediów, które mają charakter okazjonalny. Ścieżka konceptualizacyjna pozwalająca na zaktualizowanie pełnego znaczenia tego typu derywatów zazwyczaj przebiega niestandardowo i wymaga bardziej złożonych operacji myślowych.

Przestrzeń

Koncept przestrzeni, jaki wyłania się z użytych w bułgarskim medialnym dyskursie publicystycznym derywatów złożonych z komponentem *apm-* składa się z wielu elementów. Wśród compositów znajdują się takie, które wskazują na aspekt fizykalny przestrzeni oraz takie, które uwypuklają jej aspekt psychospołeczny. Sam derywat *apmnpостранство* występuje w języku mediów niemal wyłącznie na określenie miejsc (przestrzeni trwałych – pomieszczeń, budowli), w różnym stopniu powiązanych ze sztuką. Wskazuje zatem *explicite* na wymiar fizykalny przestrzeni, natomiast aspekt psychospołeczny jest tutaj najczęściej dorozumiany (choć zdarzają się wyjątki), w takim sensie, że za każdym razem mamy do czynienia z przestrzenią do społeczną (*sociopetal*), tj. taką, w której przebywając ludzie zbliżają się do siebie – łączą ich wspólne cele, zainteresowania etc. Compositum *apmnpостранство* często występuje w kluczowych miejscach w tekście, tj. w nagłówku artykułu prasowego. Przyjrzyjmy się przykładom:

T: *Ново арт пространство ще краси центъра на София*

Къща в центъра на София, от 1897 година, паметник на културата, къщата на Христо Попов, се превръща в място за изложби. (darikradio.bg)

Т: *Ново арт пространство отваря врати с изложба на Вихрони Поп-неделев*

На 13.02. от 18 часа ще се открие ново градско пространство за култура и изкуство – галерия „Тереза Зиковска“. Тя се намира в сърцето на Варна и прави заявка да бъде домакин на най-интересните арт събития в морската столица. Концерти, танцови и театрални представления, филмови прожекции, литературни четения ще съпътстват изложбите. (narodnodelo.bg)

Т: *НДК открива още едно арт пространство*

НДК открива още едно арт пространство. Залата ще се казва „42“ ще е продължение на политиката за нова визия за развитие на двореца. По тази линия в последните две години се появиха литературен клуб „Перото“, Театър „Азарян“, ДНК – пространството за съвременни танци и пърформанс, както и изцяло обновеното кино „Люмиер“, съобщиха от НДК. (dnevnik.bg)

Obraz przestrzeni artystycznej, rekonstruowany na podstawie derywatów złożonych z *art-* zbudowany jest z wielu różnorodnych elementów. Przestrzeń artystyczna dotyczy strefy publicznej, ma charakter jawny i ogólnodostępny, choć różny bywa jej zasięg. Obszar, jaki obejmuje w wymiarze fizycznym zdaje się mieć charakter skalarny. I tak, w bułgarskim medialnym dyskursie publicystycznym może on dotyczyć miasta, dzielnicy, budynku, pomieszczenia, w końcu wyznaczonego miejsca w pomieszczeniu, elementów pomieszczeń. W zgromadzonym materiale odnotowałam bowiem takie derywaty, jak: *артград, артквартал, артзона, арткомплекс, артселище, артколония, артцентър, артрезиденция, арткъща, артсалон, артдворче, арткът, артгалерия, арткафе, артклуб, артстудио, артателие, артмузей, артхостел, артофис, артбиблиотека, артлаборатория, артинкубатор, артцена, артстена* itp.

Na wymiar fizyczny złożenia nakładają się jednak najczęściej inne, dodatkowe profile znaczeniowe, a nawet więcej, w wielu derywatach wymiar fizyczny ma znaczenie drugorzędne, a niekiedy nie ma żadnego znaczenia dla wartości komunikacyjnej derywatu. Komponent *art-* we wszystkich wymienionych powyżej derywatach silnie modyfikuje znaczenie drugiego z elementów złożenia. W zależności od kontekstu występuje w kilku profilach znaczeniowych:

taki, gdzie

- odbywa się szereg różnego typu wydarzeń artystycznych; lokalna społeczność jest zainteresowana inicjatywami kulturalnymi, np. *артград*, *артквартал*, *артцентър*;
- spotyka się wielu wybitnych przedstawicieli środowiska artystycznego, np. *артсалон*, *арткафе*, *артклуб*, *артрезиденция*;
- podejmowane są różnego typu inicjatywy kulturalne (organizowane są spektakle, pokazy filmów, wystawy, warsztaty, spotkania autorskie itp.), np. *артинкубатор*, *артдворче*, *арткът*, *артлаборатория*, *артсалон*;
- powstają dzieła o walorach artystycznych, np. *артателие*, *артстудио*;
- są prezentowane i sprzedawane dzieła o walorach artystycznych, np. *арткъща*, *артгалерия*, *артмагазин*, *артофис*, *артбазар*, *артпанаир*;
- zdobywają wykształcenie młodzi adepci sztuki, np. *артучилище*, *артшкола*, *артакадемия*, *артколеж*, *артотдел*, *артфилиал* itp.

W większości derywatów w zdarzeniach użycia językowego profile te nakładają się na siebie. Przyjrzyjmy się wybranym przykładom.

T: *Арт градовете: Лондон*

L: Преди и след Brexit Лондон остава европейският център за изкуство

Сцената на съвременно изкуство е изключително динамична и разнообразна и в последните години редица градове изгряха на картата като арт дестинации: Берлин, Брюксел или Истанбул. Но колкото и нови арт градове да се появяват на небосклоне, столицата безспорно си остава Лондон (не Париж). По данни на Tefaf Art Market Report, публикувани през март тази година, аукционните къщи във Великобритания и дилърите са генерирали 21% от продажбите на изкуство и антики в световен мащаб (за сравнение – Франция с 6% и Германия с 2%). Очаквано престижната платформа Artsy нарежда столицата на Великобритания на второ място в списъка си с най-важните градове за изкуство в света (на първо място, разбира се, е Ню Йорк). (capital.bg)

T: *Арт градовете: Лос Анджелис*

Защо не започваме с Ню Йорк, с Париж, с Лондон или с Берлин? Истината е, че Лос Анджелис в момента е в истински културен ренесанс и мнозина

го определят като новия световен културен център. И докато нийоркчани кисело повтарят мантрата, че няма по-велик град на света от Ню Йорк, в Лос Анджелис се развива динамична арт сцена, задвижвана от енергията на млади и експериментаторски настроени художници и парите на амбициозни арт инвеститори. (capital.bg)

Jak wynika z kontekstów użycia derywatu, komponent *art-* występuje w nim w co najmniej kilku profilach znaczeniowych, w tym między innymi w znaczeniu: 1. skupiający przedstawicieli środowiska artystycznego, twórców (także zrzeszonych instytucjonalnie); 2. oferujący bogaty i różnorodny kalendarz wydarzeń kulturalnych; 3. gdzie powstają dzieła o walorach artystycznych, są one popularyzowane, a także wystawiane na sprzedaż. Interesujące wydaje się zwłaszcza, widoczne tutaj i częste w medialnym dyskursie publicystycznym, mówienie o sztuce przez pryzmat ekonomii, a mianowicie sztuka jest obrazowana jako dobra inwestycja. Postrzeganie sztuki z perspektywy ekonomii wpisane zostało m.in. w użycie *compositum artgrad* w pierwszym z cytowanym fragmentów artykułu prasowego. Oznacza ono bowiem ‘miasto, zajmujące czołowe miejsce w zakresie handlu dziełami sztuki’. Wyrazistą konkretyzację dla procesu myślowego, w którym dochodzi do połączenia cech artystyczny i ekonomiczny stanowi także użyty w jednym z artykułów derywat *артинвеститор*. Tego typu wyrazistych złożzeń znajdujemy w języku mediów zdecydowanie więcej, np. *артбизнес*, *артборса*, *артделка*, *арттранзакции*, *артдилър*, *артмагазин*, *артплатформа* (na określenie platformy internetowej stworzonej w celach sprzedażowych), *артмениджър*, *артмениджмънт* itp. W wymienionych derywatach komponent *art-* nie wznosi znaczenia ‘artystyczny’, a odsyła do dzieła sztuki jako rynkowego dobra materialnego.

Człowiek

Liczna grupa derywatów z *art-* obejmuje nazwy osobowe, zróżnicowane pod względem znaczenia. Można wyodrębnić *composita*, które używane są na określenie amatorów sztuki, jak np. *артентусиаст* ‘ентусиаст на изкуството’, *артлюбител* ‘любител на изкуството’, *артценител* ‘ценител на изкуството’, *артфен* ‘фен на изкуството’ itp. Interpretacja ich znaczenia nie nastręcza trudności, a wyjaśnienie derywatów za pomocą parafrazy,

w której *арт-* zostaje zastąpione zwrotem „на изкуството” wydaje się wystarczające. Tak skonstruowana parafraza pozwala zarówno na wyjaśnienie leksemów *арткритик* czy *артценител*, jak i *артисторик*, *арттеоретик* itp. Ale te przykłady w dużej mierze wyczerpują przydatność parafrazy w zakresie nazw osobowych z *арт-*. Wykorzystanie jej do wyjaśnienia pojawiających się w języku mediów innych nazw osobowych nie przyczynia się do odczytania wartości komunikacyjnej wyrażenia. I tak, do derywatów, których znaczenie można uznać za ustabilizowane w języku bułgarskim należą złożenia *артдиректор*, *арткуратор*, *арткоординатор*. Komponent *арт-* wnosi w nich znaczenie ‘odnoszący się do działań/ inicjatyw artystycznych; koordynujący i zawiadujący takimi działaniami’. *Арт-* występuje często przed nazwami wykonawców zawodów, podkreślając specjalizację artystyczną w danej dziedzinie, która istnieje w opozycji do specjalizacji użytkowej, np. *артфотограф*, *артрежисьор*. Oprócz tego w języku bułgarskich mediów występuje wiele złożonych nazw osobowych, w odniesieniu do których konceptualizacja znaczenia przebiega niestandardowo i jest silnie umotywowana kontekstowo. Dla zilustrowania wywodu zaprezentuję zdarzenia użyć dwóch derywatów wraz z propozycją kontekstowej definicji znaczeniowej:

артмошеник ‘osoba powiązana ze środowiskiem artystycznym (projektant, stylist itp.), która w nieuczciwy sposób (zwłaszcza za pomocą takich technik jak sugestia manipulacyjna) wykorzystuje cudze osiągnięcia artystyczne dla własnych korzyści’

T: *Центрофугата на Теди Москов*

Някога Теди Москов създаде своята „Улица” и като древногръцки титан беше погълнат от своите деца „Комиците” и „Пълна лудница”. Някога Теди Москов превърна театралния си стил в модна линия, пожелана и фалшифицирана от десетки арт мошеници, превръщащи изкуството в конфекция. А и нали натрапчиво ни повтарят, че всичко е в името на публиката и затова по неин калъп трябвало да се крои. (...)

На сцената пълзят дунапренени плужещи, порят се парцалени бебета, режат и къпчат картонени мечове, огромни рисувани картини декори се търтят по сцената, озверели кралици кърмят деца уроди от огромни гърди, клетви се леят, цветисто обогатени от фолклора на футболните агитки, метежници с партизански такета плахо превземат властта, сляпа Темида (Параскева Джукелова) танцува сиртаки с наемни убийци, кралица Маргарит

та (Жорета Николова) проклина урода злодей Ричард с рок изпълнение на акустична китара. И защото непременно трябва, както е в запазената марка „типично за Теди”, горницата да се разменя с долницата, цялата анимационна суматоха на сцената е примесена с балкански ритми, нали трябва да го приплъзнем към нашата актуалност. Как? С ключеци, маанета и сиртаки-та. Да, ама това е само на някои реалността, която ежедневно ни се натрапва като „наша” от онези същите, за които по-горе си говорихме – фалшификаторите, арт мошениците, хипнотизиращи ни с конфекции и изместена реалност. (capital.bg)

артстопаджия ‘osoba zainteresowana wydarzeniami artystycznymi (wiedz/odbiorca), ale dobierająca repertuar wydarzeń, w których weźmie udział na zasadzie przypadku’

T: *Пътеводител на есенния арт стопаджия*

L: Най-интересното от изложбите, което предстои да видим тази есен

Възрастна художничка с интересна семейна история, чиято дългогодишна работа тепърва придобива по-широко внимание, а изкуството ѝ е вдъхновено от случайно намерени или поръчани от интернет предмети? Ако това ви звучи като сценарий за арт хаус филм, може би ще се изненадате, че това се случва със 81-годишната художничка Сирма Сарафова – Ораховец. Изложба ѝ „Нови работи” е в галерия Credo Bonum до 30 септември. (capital.bg)

W każdym z zaprezentowanych powyżej derywatów komponent *art-* sygnalizuje jedynie bardzo ogólny obszar semantycznego odniesienia. Zaktualizowane kontekstowo znaczenia compositów są nie tyle bogatsze od znaczenia, które mogłoby zostać przywołane (dorozumiane) w naszym umyśle w drodze połączenia znaczeń pochodzących z definicji słownikowych elementów składowych złożenia, co zaskakujące i niemożliwe do właściwego zinterpretowania poza granicami tekstu. W każdym z przykładów relacja motywacyjna między komponentem *art-* i wyrazem podstawowym bazuje jedynie na luźnej asocjacji.

Wytwór ludzkiej działalności

W bułgarskim medialnym dyskursie publicystycznym łączliwość nazw materiałowych z komponentem *арт-* nie napotyka na przeszkody. *Арт-* występujące przed nazwami wytworów ludzkiej działalności wnosi najczęściej znaczenia: 1. o tematyce artystycznej; przeznaczony dla artystów i wielbicieli sztuki, np. *артпреса*, *артсписание*, *арткнига*; 2. oryginalny, posiadający walory artystyczne, np. *артпродукт*, *артдизайн*, *артобзавеждане*, *артиздание*, *арткалендар*, *арткерамика*, *артобувка*, *артрокля*; 3. artystyczny w opozycji do nieposiadający walorów artystycznych/użytkowy, np. *арткино*, *артфилм*, *артхорър*, *артснимки*, *артфотография*, *артсесия*, *артинсталация*. Profile te najczęściej nakładają się na siebie w zdaniach użycia językowego. Ale nawet w odniesieniu do nazw materiałowych, których znaczenie wydaje się być najłatwiejsze do zaktualizowania, zdarzają się sytuacje osadzenia derywatu w kontekście, modyfikującym jego treść w sposób zaskakujący.

Wśród bułgarskich compositów liczne są także poświadczenia wyrazów złożonych, w których drugi z komponentów to *nomina abstracta*, np. *артактивизъм*, *артдвижение*, *артприсъствие*, *артпреживяване*, *артизразяване*, *арттечение*, *арттенденции*, *артпретенции*, *артатмосфера*, *артимпровизация*, *артпровокация*, *артреволюция*. Derywaty te charakteryzuje wysoki stopień semantycznego niedookreślenia. *Арт-*, w zależności od kontekstu, może w nich występować w co najmniej kilku profilach znaczeniowych: 1. powiązany ze sztuką; dotyczący sztuki; w zakresie różnych dziedzin sztuki; 2. dotyczący kanonów sztuki; 3. powiązany ze środowiskiem artystycznym; 4. charakterystyczny dla środowiska artystycznego; 5. w którym uczestniczą artyści; zainicjowany przez artystów.

Wśród odnotowanych w języku bułgarskich mediów derywatów złożonych z komponentem *арт-* liczne są wyrazy, których znaczenie bazuje na procesie metaforyzacji. Nie należą one do wyrażen skonwencjonalizowanych, poza kontekstem nie są łatwe do zrozumienia, choć można sobie wyobrazić ich użycia w odniesieniu do różnych sytuacji. W tym miejscu zaprezentuję zaledwie trzy z dziesiątek przykładów: *артфаворит*, *артсърце*, (*Трансилвания*) *арт експрес*. Poniżej zamieszczam kontekst ich użycia w artykułach prasowych.

T: *Холивудски театър*

L: Американски филми и теми доминират номинациите за „Оскар 2013”

(..)

Европейският арт-фаворит от Кан „Любов” (реж. Михаел Ханеке) е за любов на прага на смъртта. (capital.bg)

T: *Темичката Пипането задължително!*

Музеят се е настанил в центъра на австрийската столица в комплекса MuseumsQuartier (MQ), където комбинацията от барокови сгради (строени като конюшни за австрийския имперски двор) и съвременна архитектура днес е приютила цял куп важни културни институции като Музея за съвременно изкуство MUMOK и една от най-добрите колекции на съвременно австрийско изкуство – „Леополд”. MQ е арт сърцето на Виена, в което на 60 000 квадратни метра редом с реномирани музеи има многобройни кафенета, изложбени зали, ресторанти, театрални сцени, магазини и книжарница. (capital.bg)

T: *Трансилвански арт експрес*

L: Как Клуж се превърна в добър регионален пример за град с активни млади хора и развиваща се артистична сцена

Ако виждате все повече румънски артисти по европейските изложби, струва ви се, че Клуж-Напока е с все по-често в пътешественическите сайтове и в турнетата на групите, които слушате – е, не сте в заблуда. (..)

„През 2009 г. един местен артист видя обява, че пространството на бивш бояджийски цех в периферията на града се дава под наем. Собственикът беше щастлив да даде част от фабриката, тъй като нямаше много кандидати. След няколко месеца повече от 3000 кв.м. бяха трансформирани в независимо арт пространство за визуални и перформативни изкуства. Близо 35 артисти, куратори и културни мениджъри обединиха сили и дадоха живот на това, в което се превърна The Painbrush Factory Federation”.

Така се създава специфичен кръг от творци в Клуж, а резултатите са бързи – художници като Адриан Гение и Сербан Саву са вече имена в световен план. „Вече не е нужно да пътуваме до Париж или Лондон, за да разберем какво се случва в изкуството, защото сега то се случва пред нас”, казва Гение пред New York Times още през 2013 г. (capital.bg)

We wszystkich przypadkach użyć derywatów mamy do czynienia z obrazowaniem metaforycznym, w którym jedna domena doświadczeniowa znajduje wyraz w prezentacji drugiej domeny. Za każdym razem jest to metafora o niestabilizowanym charakterze. Proces obrazowania polega na przeniesieniu pewnych elementów struktury wyobrażeniowo-schematycznej domeny źródłowej na domenę docelową. I tak walory artystyczne konkretnego dzieła (film „Любов”) zostają uwypuklone poprzez nazwanie go za pomocą compositum *артфаворум*. Z kolei w przenośnym derywacie *артсърце*, zastosowanym na określenie Museum Quartier w Wiedniu zostaje zawarta informacja, że stanowi ono centrum życia artystycznego w mieście. Wspólna schematyczna treść obu domen może zostać dostrzeżona dopiero dzięki kontekstowi, jakiego dostarcza sam tekst i tło kulturowe zdarzenia komunikacyjnego.

Ścieżka konceptualizacyjna wyrażenia *трансилвански арт експрес* wydaje się bardziej zawiła. Obrazowanie metaforyczne zasadza się na dostępie konceptualizatorów do wspólnego zasobu wiedzy kulturowej. Wyrażenie *трансилвански арт експрес* nawiązuje do nazwy Orient Express, która posiada bardzo bogate konotacje. *Трансилвански арт експрес* nie ma siły denotacyjnej (pociąg o takiej nazwie nie istnieje), natomiast stanowi metaforę i oznacza ‘destynację, jaką wybieramy, żeby dotrzeć do obiecującego szereg niecodziennych i niebanalnych artystycznych doznań miejsca, którym w tym wypadku jest największe miasto Transylwanii – Kluż-Napoka’.

Oprócz tego w wielu derywatach komponent *арт-* pełni funkcję co najwyżej etykietalną. W takim użyciu często okazuje się pusty semantycznie i traci siłę denotacji. Jak bowiem uzasadnić obecność komponentu *арт-* przed leksemami, w których cecha ‘artystyczny’ stanowi ich definiens, mam na myśli takie derywaty, jak choćby: *артхудожник*, *артреставратор*, *артателие*, *артансамбъл*, *арттеатър*, *артсимфония* itp. Nie należą one, bynajmniej, do rzadko spotykanych w zdarzeniach użycia językowego, konstytuujących bułgarski medialny dyskurs publicystyczny.

Reasumując, schemat konstrukcyjny compositów z *арт-* obejmuje dwa elementy składowe: pierwszy komponent złożenia *арт-* oraz drugi komponent, który najczęściej reprezentuje tę samą kategorię gramatyczną co struktura złożona i jest rzeczownikiem. W strukturach złożonych komponent *арт-* pełni funkcję składnika uszczegóławiającego. Drugi z elementów compositum jest przez niego ukonkretniany, staje się miejscem uszczegółowie-

nia. *Арт-* na najwyższym stopniu uogólnienia odwołuje się do bazowego pojęcia sztuki, a tym samym także do artysty oraz do cechy ‘posiadania walorów artystycznych’. Doskonale jednak wiadomo, że sztuka jako koncept myślowy, podlega permanentnym i dynamicznym przemianom, dlatego aktualizacja zawartego w komponencie *арт-* znaczenia wymaga każdorazowo rozpatrywania go jako część zakotwiczonej w kontekście całości. Dzięki kontekstowej analizie derywatów złożonych w dyskursywnych zdarzeniach użycia językowego udało się wyodrębnić następujące profile znaczeniowe komponentu: 1. posiadający walory artystyczne, a przy tym:

- artystyczny w opozycji do nieposiadający walorów artystycznych – użytkowy, np. *артснимки, артинсталация*;
- oryginalny, wyszukany, ekscentryczny, modny, elitarny, np. *артоблекло, артиздание*;

2. powiązany ze sztuką/ dotyczący sztuki/ w zakresie różnych dziedzin sztuki; dotyczący kanonów sztuki, np. *арттенденци, артмечение*;

3. o tematyce artystycznej – przeznaczony dla artystów i wielbicieli sztuki, np. *артписание, артпреса*;

4. powiązany ze środowiskiem artystycznym, a przy tym:

- charakterystyczny dla środowiska artystycznego, np. *артатмосфера, арткоммуникация*;
- w którym uczestniczą artyści, zainicjowany przez artystów, np. *артдружество, артпровокация*;
- w którym artyści zdobywają wykształcenie, np. *артколеж, артучилище*;

5. odnoszący się do działań i różnego typu inicjatyw artystycznych, np. *артсалон, артанималния*; 6. zaangażowany w, oceniający lub koordynujący działania artystyczne, np. *артдиректор, арткуратор*; 7. wypełniony wydarzeniami artystycznymi, o bogatym kalendarzu imprez artystycznych, np. *артмероприятие, артседмица*; 8. związany z popularyzacją działań artystycznych, mający na celu popularyzację i promocję artystów oraz ich utworów, np. *артизложба, артплатформа*; 9. odnoszący się do dzieła sztuki jako rynkowego dobra materialnego, np. *артбизнес, артинтереси*.

Spis artykułów

- Арт градовете: Лондон* – capital.bg, z dn. 28.10.2016
Арт градовете: Лос Анджелис – capital.bg, z dn. 22.07.2016
НДК открива още едно арт пространство – dnevnik.bg, z dn. 12.05.2017
Ново арт пространство отваря врати с изложба на Вихрони Попнеделев – narodnodelo.bg, z dn. 12.02.2018
Ново арт пространство ще краси центъра на София – darikradio.bg, z dn. 24.04.2018
Пътеводител на есенния арт стопаджия – capital.bg, z dn. 07.09.2018
Темичката Пипането задължително! – capital.bg, z dn. 29.07.2009
Трансилвански арт експрес – capital.bg, z dn. 24.11.2017
Холивудски театър – capital.bg, z dn. 11.01.2013
Центрофугата на Теди Москов – capital.bg, z dn. 08.03.2013

Słowniki

- РЧДБЕ 2000: Милев А., Николов Б., Братков Й.: *Речник на чуждите думи в българския език*, София: Наука и изкуство.
РНДЗБЕ 2003: Пернишка Е., Благоева Д., Колковска С. (ред.): *Речник на новите думи и значения в българския език*, София: Наука и изкуство.
РНДБЕ 2010: Пернишка Е., Благоева Д., Колковска С. (ред.): *Речник на новите думи в българския език*, София: Наука и изкуство.

Bibliografia

- DEŁUGOSZ N., 2017, *O znakach ubezwłasnowolnionych, czyli o nowych polskich i bułgarskich compositach bezafiksalnych w medialnym dyskursie publicystycznym*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
EVANS V., 2007, *Leksykon językoznawstwa kognitywnego*, Kraków: TAIWPN Universitas.
LANGACKER R., 2009: *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*, Kraków: TAIWPN Universitas.

- АВРАМОВА Цв., 2003, *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век*, София: Heron Press.
- БЛ1: КРУМОВА-ЦВЕТКОВА Л., БЛАГОЕВА Д., КОЛКОВСКА С., ПЕРНИШКА Е., БОЖИЛОВА М., 2013, *Българска лексикология и фразеология. Том 1: Българска лексикология*, София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов”.
- КУБРЯКОВА Е.С., 2004: *Язык и знание. По пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира*, Москва.

On compound words with component *apm-* in Bulgarian media language

(s u m m a r y)

This paper discusses the problem of Bulgarian compound nouns with the component *apm-*. I would like to draw your attention to several significant features of the compound words in question. It mainly concerns the feature of brevity, the creation of new structures on the basis of a simple model based on analogy as well as the fact that the feature of formal transparency of compounds is accompanied by a large degree of semantic density. At the level of semantic analysis I used the text linguistic approach and emphasized the usefulness of cognitive methods of interpreting the meaning of the discussed type of words. I put an accent on the semantic blur of derivatives used in the language of the mass media out of context.